

אם אוהבים לא שוכחים

אתה באמת זוכר?

איפה הייתם ב-11 לספטמבר, 2001?

אסון התאומים הוא אחד הרגעים שכל אזרח אמריקאי [?] ואולי רוב בני האדם שהיו מעודכנים בזמן אמת במאורע [?] זוכר איפה היה כששמע על התקפת הטרור הנוראית. זה מה שנקרא בשפה המקצועית "זיכרון אירועי" (Flashbulb memory).

אבל האם אנחנו באמת זוכרים בדיוק איפה היינו?

ב-12 בספטמבר, יום לאחר נפילת התאומים חוקרים באוניברסיטה ביקשו מ-54 סטודנטים לענות על השאלה, "איפה הייתה כששמעתם על האסון?"

שישה שבועות לאחר מכן, אותם סטודנטים שוב ענו על אותה שאלה. שלושים ושניים שבועות לאחר מכן הם שוב כתבו על אותם זיכרונות.

התברר שבמשך שלושים ושניים שבועות, ארבעים אחוז מהפרטים השתנו, מאז שענו עליהם בפעם הראשונה. אבל כששאלו אותם האם הם זוכרים הכול בבירור, הם ענו בביטחון שהם זוכרים כל פרט מאותו יום טראומתי.

יתירה מזו; שלושה חוקרים מניו יורק, משיגן וקליפורניה חברו יחדיו שבוע אחרי הפיגוע, וראיינו 3000 אנשים בשבע ערים. הם שאלו אותם את אותה שאלה: איפה הייתם ב-11 לספטמבר?"

שנה לאחר מכן הם חזרו לאותם אנשים וביקשו מהם שיתארו "איפה הם היו באותו יום", ושוב שלוש שנים מאוחר יותר, ושוב אותה תוצאה. רק שישים אחוז מהתיאורים היו דומים למה שהם זכרו שבוע אחרי אסון התאומים.

מה שבלט במיוחד היה השוני ברגשות. את הרגשות שהרגישו כמה שנים אחרי האסון הם ניכסו לרגע האירוע עצמו. היו מקרים שהראו למשתתף את מה שכתב שבוע אחרי האירוע, והוא אמר, "אני מודה שזה כתב ידי, אבל אני לא יודע מדוע כתבתי את זה. ברור לי במאת האחוזים שזה קרה בדיוק כמו שאני זוכר היום!"

ברור שאותם אנשים לא שיקרו במודע, אבל זה מלמד אותנו משהו על זיכרון האדם. מומחים מסבירים שהזיכרון הוא חוש מתעתע. אדם רואה כמה אירועים שקרו בנפרד ואז הזיכרון שלו מדביק אותם לאירוע אחד. נדמה לו שאת הדברים שהוא ראה בחדשות ראה במו עיניו, ושיחה שהייתה לו שבוע לאחר מכן, קרתה ממש באותו רגע וכן הלאה.

בריאן וויליאמס, לשעבר מנחה מהדורת החדשות הפופולרית Nightly News של רשת NBC סיקר את המלחמה בעירק בשנת 2003. באחד הימים, וויליאמס היה במסוק צבאי בשטח אש כדי לתת כיסוי עיתונאי מטווח קצר בזמן אמת. המסוק שטס לפניו ועליו היו לוחמי מארינס ספג אש מטילי RPG וקליעי קלצ'ניקוב. המסוק שבו הוא היה עבר את הטיסה ונחת בשלום.

בשנים הראשונות וויליאמס סיפר את הסיפור בתקשורת כפי שהוא קרה, אבל לאט לאט, עם הזמן, הוא התחיל לשנות קצת את הפרטים עד שזה הפך לסיפור שהוא עצמו היה במטוס שבו פגע הטיל.

הדברים הללו הרתיחו את החיילים שלחמו באותו אזור והם חשפו שהוא לא היה במסוק שנפגע, ובבת אחת האמת יצאה לאור. וויליאמס שנתפס בשקר התנצל בשידור חי, אבל זה לא עזר לו. כולם כעסו עליו. הוא פוטר בביזיון והקריירה שלו נהרסה. האם וויליאמס התכוון לשקר? לאו דווקא, אלא שבמשך השנים הוא השתכנע שהוא אכן היה במסוק שהופצץ.

השם האמיתי של ראש השנה

היום זה ראש השנה.

זהו השם שכולנו מכירים, אבל במחזור לראש השנה הוא לא נקרא כך אלא "יום הזיכרון". בהדלקת הנרות לחג, הברכה שמברכים היא להדליק נר של "יום הזיכרון". בקידוש אנו קוראים לחג "יום הזיכרון". השם הזה מיוסד על הפסוק "בחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש" (ויקרא כג, כד).

זה היום שבו עלינו להתרכז בנושא הזיכרון. בתפילת העמידה של ראש השנה אנו אומרים על הקב"ה: "אין שכחה לפני כסא כבודך". הרי ברור שהקב"ה זוכר הכול.

"יום הזיכרון" הוא צלצול השכמה עבורנו להתחזק בזיכרון. אבל אחרי ההקדמה על זיכרון מתעתע, מה אנו אמורים לעשות?

התורה מצוה אותנו: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך" (דברים טז, ג). חכמי ישראל הכירו במגבלות האדם, ולא התעלמו מהן. הם ידעו שהזיכרון הוא דבר רגיש מאוד, ולכן לא הסתמכו על הזיכרון שלנו אלא תקנו שכל יום בתפילה, נשוב ונספר את סיפור יציאת מצרים, קריעת ים סוף ושירת הים. הסיבה שפרשת ציצית צורפה לקריאת שמע היא "משום זכירת יציאת מצרים" (שוע"ר הל' קרי"ש בתחלתו).

בנוסף לכך, בפרשה ראשונה של שמע נאמר: "ושננתם לבניך". המילה ושננתם היא מלשון שינון. עלינו לחזור ולשנן את התורה שוב ושוב, ולכן אנו קוראים את התורה בכל שנה מחדש, על אף שכולם מכירים את הסיפורים. מדוע? כי הסיבה שכולם מכירים את הסיפורים היא בגלל שאנו חוזרים על כל התורה בכל שנה מחדש. [כשעניתי למישהו את התשובה הזאת הוא עשה לי פרצוף חמוץ. הוא אמר לי: לבוא 'ולחדש', שכדי לזכור משהו צריך כל יום לשנן את זה שוב ושוב, את זה אשתי אומרת לי.]

כיצד לזכור

אולי התשובה לסוד הזיכרון מסתתרת בתפילת מוסף של ראש השנה. תפילת העמידה של מוסף בראש השנה מחולקת לשלושה חלקים: מלכויות,

בחלק הראשון מתואר באריכות שהקב"ה מלך על כל העולם. אנו מצטטים עשרה פסוקים מהתנ"ך בהם מדובר על כך שהקב"ה הוא מלך העולם, ואז מבקשים: "מלוך על העולם כולו בכבודך", ומפסיקים לתקיעת שופר. לאחר מכן ממשיכים עם תפילת "זיכרונות", בה מבקשים שהקב"ה יזכור אותנו ביום הדין לטובה. גם פה מצטטים עשרה פסוקים שמדברים על הקב"ה שזוכר את בני האדם בכלל ואת עם ישראל בפרט, ושוב תוקעים בשופר, ואז ממשיכים עם החלק השלישי, שופרות, בצורה דומה.

התפילה שמדברת על זיכרונות מתחילה במילים: "אתה זוכר מעשה עולם?" כי אין שכחה לפני כסא כבודך". ואז מגיע ביטוי שאני חושב שמסביר הכול. אנו אומרים "וגם את נוח באהבה זכרת". הקב"ה אהב את נח, ולכן הוא זכר אותו והוציא אותו מהתיבה.

רבותיי! הסוד לזיכרון הוא "אהבה".

אנו זוכרים את ימי ההולדת ואת מספרי הטלפונים של האנשים שאנו אוהבים. אמא לעולם לא שוכחת את הצרכים של הילד שלה, והורה לא שוכח את הקול של הילד שלו. אדם יכול לזהות מיד אם זה הילד שלו שבוכה. כדי לזכור את היהדות אנו צריכים לאהוב אותה. ככל שנאהב אותה יותר, כך יקל עלינו לזכור את כל הפרטים. לא רק שהיא לא תהיה מעמסה, אדרבה היא תהיה תענוג.

אנשים שאוהבים ספורט זוכרים את שמות השחקנים, כמה משחקים הם שיחקו במשך הקריירה שלהם, כמה נקודות הם צברו וכן הלאה. אף אחד לא לימד אותם את החומר בבית הספר, לא היה על זה מבחנים, ובכל זאת הם זוכרים. מדוע? כי הם חיים את זה. אנשים מכירים שמות של שחקנים בהוליווד ואת ההיסטוריה שלהם. מדוע? כי הם אוהבים את זה.

אם אנחנו רוצים שהילדים שלנו יזכרו את היהדות, עלינו לדאוג שהם יאהבו אותה. ואיך הם יאהבו את היהדות? כשזה יהיה כיף ומהנה.

הגמרא אומרת: "לעולם ילמד אדם תורה במקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו" (עבודה זרה יט, א). למילה "מקום" יש כמה משמעויות. מקום יכול להיות המבנה הפיזי, או המורים, או הנושא הנלמד. מדוע? כי אם "לבו חפץ", אם הוא אוהב את מה שהוא לומד ואת המקום שבו הוא לומד? הוא יצליח בלימודו. וכמו שהרבי כותב "ללמוד במקום שלבו חפץ שאז גם כוח התענוג מסייע לכוח הזיכרון (אג"ק חלק ח' ע' ש"ב ועוד).

לייצר זכרונות

כולנו רוצים "לייצר זכרונות". אנחנו לוקחים את כל המשפחה לשייט נופש כדי "לייצר זכרונות". לוקחים את הילדים לפארק שעשועים כדי "לייצר זכרונות". לצרוב חוויות בתודעה.

זה נכון גם בנוגע ליהדות. אנו צריכים להתמקד במטרה? "לייצר זכרונות יהודיים", לייצר חוויות עם קשר יהודי שהילדים יזכרו לתמיד. מה אנחנו זוכרים מהילדות? את ליל הסדר אצל סבא וסבתא. מדוע? כי היה שם הרבה אהבה וכיף, כל המשפחה התאספה יחד וקיבלנו מתנות חיבוקים ונשיקות.

עלינו לייצר חוויות של 'יחד'. בין אם זו ארוחת שבת עם חברים או נושא יהודי אחר, זה מוכרח להיות עם הרבה שמחה וכיף.

זה לא רק נכון עבור ילדינו, זה יעיל מאוד גם עבורנו. כשאתה זוכר שהביקור שלך בבית הכנסת היה חוויה נעימה, אתה מתגעגע לחזור שוב (טוב, 'מתגעגע' זה קצת גוזמה?) אבל אתה שמח לבוא שוב, כשאתה לומד משהו יהודי ואתה נהנה מהלימוד, אתה תפתח ספר שוב.

"וגם את נח באהבה זכרת?"